

Людмила ГУРСЬКА

Православ'я в Польсько-Литовській державі, його етноконсолідуюча та культуротворча функції

Осмилюється роль православ'я у житті українського народу в часи чужоземного поневолення. Наголошується, що в складних соціально-політичних умовах православ'я залишалось духовною константою українців, яка визначала процеси етнічного та культурного розвитку.

Ключові слова: православ'я, католицизм, греко-католицизм, унія, братства.

За умов сучасних процесів глобалізації надзвичайно актуальним є пошук шляхів консолідації української нації, збереження її самобутності та подальшого розвитку. Звичайно ж, першочергове значення має вивчення історико-культурного минулого, в якому особливе місце посідає релігія та Церква. Давня Русь, прийнявши християнство, прийняла і той історичний драматизм християнства, потенціал якого з нечуваною силою проявився в період українського середньовіччя в стосунках двох слов'янських народів, його носіїв – польського та українського. Очільники двох (інколи трьох – Литва) народів, перебуваючи в політичному протистоянні, шукали ідеологічного опертя в єдиній релігії – християнстві, яке поєднувало в собі політично-культурні та канонічні особливості Сходу та Заходу.

В ході української історії християнство у своєму православному вияві стало тим невичерпним джерелом духу, який живив українців у найкритичніші періоди їх буття, воно виявило свою етноконсолідуючу та культуротворчу сутність. Оцінюючи православний універсалізм, А. Колодний стверджує: «Українське православ'я внаслідок специфічного функціонування як конфесії в умовах складного історичного буття українства вийшло за межі простої інституційності й постало своєрідним культурно-історичним феноменом з великою палітрою рис, які його репрезентують і виявляють його функціональність»¹.

У контексті європейських процесів державотворення IX–X ст., з розвитком феодалних відносин в Україні-Русі, виникло питання зміцнення державної влади та забезпечення їй ідеологічного

підґрунтя, що надало б країні міжнародного авторитету. Оскільки язичницька духовна система не відповідала належною мірою соціально-політичним вимогам часу, дисонуючи з соціально-культурним простором держав-сусідів, постала проблема вибору нової релігії та визначення її місця в суспільстві.

Прийняття християнства, як стверджує чимало авторів, не вирішило нагальних соціально-культурних та державно-політичних проблем. Більше того, у багатьох аспектах соціального життя Давньої Русі воно виявляло деструктивну роль. Для русичів, які мали язичницьку систему поглядів на світ і були органічно з ним поєднані, новий релігійний світогляд виявився неприйнятним. М.Грушевський відзначав: «Народне українське життя не прийняло ортодоксії і залишилося назавжди при певній духовній і релігійній свободі – ширшій погляді на віру і мораль»². Не відразу вплинула візантійська релігія і на розвиток освіти і вона, як зазначає відомий історик Православної Церкви Є.Голубинський, «у нас не привилася і майже водночас із введенням християнства безслідно зникла»³. Про неспроможність християнства, яке не мало національних коренів, і не могло стати належним релігійним опертям, що дало би змогу утримати Київську державу, писали В. Липинський, Л. Силенко та ін.

Потрібно було чимало часу для адаптації нової релігії, поєднання її з автентичною релігійно-духовною основою, щоб вона стала народним світоглядом. У подальшому, в періоди політичної деградації та занепаду українського суспільства, поневолення України чужоземцями, саме православ'я виступало тією дієвою силою, яка оберігала український етнос від загибелі, виступила основним провідником національної ідеї, інтегратором усіх національних сил, засобом національно-культурної індивідуалізації. А. Колодний визначає наступні чинники, що сприяли перетворенню християнства в національну релігію українців: «Наближення християнської церкви до народних мас, спричинене втратою налагодженого нею у часи Володимира тісного зв'язку з державною владою; наявність духовного вакууму, що виник у духовному житті внаслідок занепаду язичницьких вірувань,... асиміляція новою релігією значного обсягу культових звичаїв язичництва і перетворення їх в елемент національної культури»⁴.

Перебування українських земель під владою Литви сприяло розвитку культури і національної самосвідомості, хоча націо-

нально-політичне життя не могло сформуватись у повних формах і зустрічало певні перешкоди. Литовський Статут, кодекс Великого князівства, спиралась на законодавчу традицію Київської держави. Українська православна шляхта брала участь у державному управлінні на українських землях. Місцеве самоврядування, судочинство, всі документи велися руською, тобто тогочасною українсько-білоруською мовою. В українських землях майже монопольне становище посідала Православна Церква. Православних священників у литовській митрополії нараховувалось 11 тисяч, 8 єпископів з митрополитом, діяла велика кількість церковних громад і монастирів⁵. Навіть у столиці Литви Вільно, за даними літопису Львівського братства, в XV-XVI століттях, до прийняття церковної унії, половина мешканців вважалась православними, а православних храмів було більше, ніж католицьких. Митрополити та єпископи, що походили з аристократичних місцевих родів, не обмежувалися в духовній діяльності. Церква, будучи самоуправною організацією, тісно пов'язаною з життям громадянства, вела добродійну роботу, опікувала школи. Загалом Православна Церква була під захистом державної влади Великого князівства Литовського.

Соціально-політична ситуація змінюється після Кревської унії 1385 року, укладеної між Польщею та Великим князівством Литовським. Припиняється християнізація язичницької Литви Православною Церквою. Польська шляхта починає загарбання українських і білоруських земель, що були під владою Литви. У житті українців відбуваються зміни на польський взірець. Українські і білоруські феодали постановою Городельської унії 1413 року втратили свої привілеї; їх отримували виключно особи римокатолицького віросповідання. Політичні права визнавалися також лише за католиками. Православні князі й бояри, князі з литовської династії, не могли брати участь у політичному й державному житті, якщо не хотіли відмовитись від своєї віри. Соціально-політичне становище населення визначалось віросповіданням, про що свідчили Статути магдебурзького права. Православні українці були відсторонені від громадсько-політичного життя. Наприклад, у Львові українці не могли обіймати ніяких міських посад, їх права обмежувалися у ремісництві, торгівлі. Навіть жити вони могли лише на окремій, «Руській» вулиці. Відбувається загострення релігійно-національних відносин.

Вже з концепції Флорентійської унії (1439 р.), що передбачала об'єднання обох віровчень, при збереженні православними внутрішньо церковних традицій і звичаїв під егідою папського Риму, була істотна відмінність від чистого середньовічного католицького універсалізму з його вимогою абсолютної інкорпорації православних в Католицьку Церкву. Традиційне намагання папської курії розширити свої впливи на Сході дістали новий імпульс після нових втрат католицизму в результаті європейського реформаційного руху. І в цих намаганнях Рим використав кризовий стан Православної Церкви. Для здійснення проектів щодо впровадження унії прихильники об'єднання Церков намагалися провести певне реформування православ'я, залучати впливових православних магнатів, духовенство і культурно-освітніх діячів. З цією метою була видана і широко популяризувалась книга католицького проповідника, єзуїта Петра Скарги «Про єдність церкви Божої» (1577 р.). Скарга гостро засудив православну віру і доводив потребу об'єднання з Римом, яке сприяло б розвитку освіти та культури, піднесло б православне духовенство. До ідеї унії клір обох церков виявляв неоднозначне ставлення. Головними умовами об'єднання Церков стали: збереження Уніатською Церквою православних обрядів та визнання главенства папи Римського. Інтенсивна робота з підготовки й проведення об'єднавчого собору, що тривала кілька років, була завершена, і у 1596 році в м. Бересті було оголошено унію з Апостольською Столицею.

Берестейська церковна унія не поєднала Церков. Поряд з двома – Православною та Католицькою – з'явилась третя, Уніатська. Появилась полемічна релігійна література, в якій кожна сторона намагалася виправдати прийняття унії, а чи довести її шкідливість для соціально-політичного та духовного життя Речі Посполитої. П. Скарга у своєму творі «Синод Берестейський та його оборона» (1597 р.), намагаючись довести верховенство папи Римського над церквами християнського світу, стверджував, що, оскільки Собор скликано з дозволу папи, то миряни не можуть впливати на його рішення. Аргументи православних стосовно відречення владик на Соборі від східних патріархів, послужили для Скарги доводом їх функціональної неспроможності, оскільки вони самі перебувають у турецькій неволі і більше ніби-то дбають про гроші, аніж про церковну гідність: «Ради патріархов гибнуть, а згоды и единства христианского не хотятъ – это великая безбожность и глупство»⁶.

Христофор Філалет, захисник православної віри, автор «Апокрисису...» зауважує, що в Римській Церкві культ грошей (мамони) введено добровільно: «Когда не будет этих святокупств, указанных в Римском костеле, тогда и будет можно ему говорить с нами о соединении с ним⁷. Але Філалета найбільше непокоїть прийняття догматичних відмінностей, а це означає віровідступництво. Він вважав, що унія не об'єднає, а ще більше роз'єднає людей різних віросповідань. Крім цього, Філалет наводить конкретні юридичні документи, що устанавлюють релігійну віротерпимість у державі. Тож унія руйнує це право та здійснює насилля над релігійною совістю православних. Більше того, вона веде до порушення загальнодержавного права Речі Посполитої.

Українська православна духовність, церковно-релігійне життя в Україні з середини XVI століття починають занепадати. Адже Католицька церква в Речі Посполитій мала статус державної, а відтак, була пануючою. Виходячи з середньовічного правила «Чия країна, того й релігія», стає зрозумілим, що Польща, будучи католицькою, не могла довго терпіти на своїй території існування православ'я чи іншого віросповідання. Апологети католицизму пояснювали принизливий стан Православної Церкви як результат «неосвіченості та некультурності» тієї Русі, що сповідує православ'я. Католицькі місіонери скористалися тим, що Православній Церкві в західній Русі від часів прийняття християнства не приділялось належної уваги з боку православних ієрархів. Експансія католицизму на Схід розпочинається у кінці XIV століття, коли, крім Львова, Перемишля і Холма, були засновані латинські єпископства у Луцьку, Кам'янці, Києві. Католицькими місіонерами стали ченці різних орденів. Ще в 1228 році прибули до Києва домініканці на чолі з Я. Одровонжем, з 1234 року вони з'являються у Львові. З другої половини XIV століття вони заснували ряд монастирів в Галичині-Коломиї, Тереховлі, та на Поділлі – в Кам'янці-Подільському, Смотричі, Червонограді. З кінця XVI століття вони осідають в Язловці, Летичеві, Барі, Шаравці, Чорткові тощо. Загалом з часом кількість монастирів зростає до 50⁸. Головною метою ордену було проповідництво, тому домініканські костельники ставали катехитичними та культовими осередками для українського населення. Через міське душпастирство домініканці діяли серед заможних міщан-католиків, а через шляхетські двори – серед католицьких та православних селян.

Францисканці, так само, як і домініканці, розгорнули свою діяльність на переломі XIII–XIV століть здебільшого в Галичині (Львів, Галич, Городок), на Поділлі (Кам'янець-Подільський). Головний задум їхньої діяльності – євангелізація Сходу. Для цього, крім душпастирської роботи, організовували примонастирські школи, богословські студії. З XV століття францисканці в Україні мали окремий вікаріат, до якого належали чернечі доми у Львові, Городку, Галичі, Снятині та інших містах⁹.

Єзуїти з'явилися у Литві 1569 року. Спираючись на католицьку духовну і світську владу, вони розгорнули широку релігійно-освітню діяльність, спрямовуючи її на підкорення протестантизму та православ'я. Очоливши єзуїтів, П. Скарга в уже згаданій книзі «Про єдність церкви Божої» кинув виклик православ'ю і вказував на унію з римською Церквою, як на єдино вірний засіб цього єднання. Римська Церква поставилася з великою зацікавленістю до процесу впровадження унії, адже в результаті поширення лютеранства, кальвінізму й соцініанства вона систематично втрачала велику кількість своїх віруючих, в тому числі серед польських та литовських магнатів.

Надзвичайно несприятливим за польської доби для православ'я було так зване право патронату та «подання», відоме з часів княжої доби. Але князі мали право вищого управління Церквою, були її протекторами. В Литовській державі деякі князі, навіть литовського походження, залишили по собі добру пам'ять. Так, Любарт збудував собор св. Іоанна в Луцьку, Володимир Ольгердович підтримував Києво-Печерський монастир. Українські князі - Ходкевичі, Дашкевичі, Гольшанські, Острозькі, Глинські та інші – обдаровували церкви та монастирі, дбали про належний стан Православної Церкви.

Патроном Східної церкви у Константинополі став султан, котрий призначав патріарха, митрополитів і всіх православних ієрархів. Грецька Церква змушена була визнати цей патронат. Але з XV століття патронат перетворюється на звичайне володіння церквою або монастирем нарівні з селами, угіддями. Патрони розпоряджалися ними на основі маєткового права: заставляли, давали у посаг, спадщину здавали в оренду, продавали. З церковних громад брали гроші, зокрема на висвячення ігумена, священника, єпископа. Патронат став знаряддям зневажання та переслідування православних священників і мирян. Український народ губив свою інтелігенцію, втрачав свою провідну культурну верству.

Великої шкоди українській церкві завдавало право патронату короля, який впливав на призначення найвищих церковних ієрархів, призначав на ці посади осіб, пройнятих мирськими інтересами, далеких від високого призначення духовного пастиря. Так, вдова великого князя Острозького Олена дістала Троїцький віленський монастир від Сигізмунда I «доживотно». Упродовж XVI століття занепадав авторитет і самого митрополита, який продовжував титулуватися «Київським, Галицьким і всієї Русі». Він фактично втратив можливість повноцінно управляти церковними справами, а участь місцевого духовенства, шляхти та інших мирян у виборах архієреїв майже повністю припинилася. Право подання ставило вищу ієрархію у залежність від світської влади.

Єпископства, як і вагомі архимандрії, нерідко отримувалися за протекцією або за гроші, надавалися світським особам за військові або інші заслуги. На цій основі виникали різні зловживання, суперечки, боротьба між претендентами. Здобувши високу церковну посаду, такі особи використовували своє становище для підвищення власного матеріального добробуту. В результаті православні ієрархи мало чим відрізнялися від світських феодалів, не приділяли належної уваги піднесенню духовного, культурного та організаційного рівня церковного життя. Служителі культу виявилися нездатними боронити інтереси православних віруючих перед наступом католицизму з огляду на свій невисокий загальний культурний рівень і не зуміли створити прогресивну систему освіти. Нижчі духовні чини були також малоосвіченими, вели невідповідний санові спосіб життя і не виявляли належного впливу на свою паству. Українська Православна Церква опинилася в такому самому стані, як і Католицька Церква західноєвропейських країн напередодні Реформації.

Становище та роль Православної Церкви в українському суспільстві кінця XVI століття вдало охарактеризував Д. Дорошенко: «Сама перебуваючи в стані великого розстрою, дезорганізації і занепаду, православна церква не могла виконувати як слід завдання, яке випало на її долю з утратою українським народом державності: піддержувати стару духовну традицію, піддержувати освіту і письменство і тим зберігати свою народність»¹⁰. Таким чином, незадовільне становище Православної Церкви значною мірою визначалося культурно-освітнім занепадом. Навіть своїм найщирішим прихильникам українська Церква не могла дати того,

що вона давала за часів Київської Русі. Адже саме в Церкві людина шукала підтримку своєї національної традиції, національних почуттів та свідомості. Витіснення з суспільного життя руської мови негативно впливало на освіту, зокрема на діяльність таких навчальних закладів, як церковні школи. Зовсім не існувало шкіл вищого типу. Серед церковної ієрархії бракувало освічених людей. Православ'я виявилось релігією нижчих прошарків суспільства; воно зазнавало дедалі відчутніших втрат, позбувалося значної матеріальної та моральної підтримки з боку шляхетсько-магнатської верхівки. Мелетій Смотрицький у творі «Тренос албо плач Єдиної Вселенської Східної Церкви» (1610 р.) висловлює сум з приводу смерті князя К.Острозького та наводить великий список православних родів, що перейшли до католицизму. Це такі князі, як Острозькі, Слуцькі, Збараські, Заславські, Горські, Вишневецькі, Ружинські та інші. Автор запитує: «Де інші дорогі і також безцінні камені тої корони, славні доми руських князів, неоціненні сапфіри, безцінні діаманти?»¹¹ Незаможна шляхта чинила опір польському впливу, намагалась захищати національні інтереси на сеймах та перед королем. Але ні аристократія, ні шляхта не тримали дійсного проводу та ініціативи в національному житті, оскільки разом з українським панством залежали від польської соціально-економічної системи.

Православ'я в українських землях у двадцятирічний період після укладення Берестейської церковної унії знаходилося в стадії виживання. Фактично православ'я у Речі Посполитій опинилася на нелегальному становищі як офіційно невизнане, бо в ньому існували дві Церкви східного обряду: Православна та Греко-католицька. За таких складних релігійних, соціально-політичних обставин ініціативу в національному житті взяли на себе нижчі верстви суспільства. В середовищі міщан стали формуватись православні братства, які, завдяки привілеям, наданим східними патріархами, стали загальнонаціональною інституцією, яка сприяла духовному відродженню українців. Згодом соціальний склад братств змінюється: до них почали входити представники духовенства і шляхти, відомі культурно-освітні діячі. Ще раніше братство виникло у Львові, далі - Галичині, на Волині – у Луцьку, Поділлі, згодом – на Наддніпрянщині, в Києві. Братства дбали про зовнішній порядок у храмі, влаштовували свята, надавали допомогу хворим. Керівники братств взяли на себе функції регулювання відносин з урядом, судовими організаціями, духовною ієрархією. Православні братства поєднували

релігійну діяльність із громадсько-політичною та культурно-просвітницькою. Запровадження системи освіти, активна праця над перекладом, друкування та поширення церковної літератури істотно зміцнювало позиції українського православ'я та й загалом національної культури. Братства рішуче виступали проти патронату, проти польсько-католицької пропаганди, проти національних та релігійних утисків українців.

Після Берестейської унії західні регіони України, будучи географічно близькими до Польщі, стали об'єктом особливо інтенсивного впливу Римо- та Греко-католицької Церков. Десятирічна відсутність православних ієрархів сприяла поширенню унії, бо нікому було поставляти нових православних священиків. Поступово від православ'я відійшла значна частина населення, змушеного миритися з новою Церквою. Багато людей, які не прийняли унію, переселилися на Волинь та Київщину. Сюди переносять свою діяльність з Галичини такі культурні, наукові діячі, як Єлісей Плетенецький, Захарій Копистенський, Памва Беринда, Лаврентій Зизаній, Іов Борецький та ін. У 1603 – 1605 роках під тиском православних польський уряд вилучив з відання греко-католицького митрополита Києво-Печерський монастир, архімандритом якого було обрано Єлісея Плетенецького. У 1616 році до Київського православного братства вступають запорожці на чолі з гетьманом П. Конашевичем-Сагайдачним. Спільними зусиллями київська еліта та братства, за підтримки Запорізького козацтва, відіграли важливу роль у відновленні православної ієрархії в Україні, яка на той час майже припинила своє існування. З цією метою було використано перебування в Україні Єрусалимського патріарха Феофана, який, повертаючись з Москви на батьківщину у 1620 році, майже рік знаходився у Києві.

Патріарх Феофан з участю Софійського митрополита Неофіта та єпископа Страгонського Авраамія висвятив ігумена Михайлівського монастиря в Києві Іова Борецького на кафедру митрополита Київського, Галицького і всієї Русі; ієромонаха Мелетія Смотрицького на архієпископію Полоцьку та єпископію Вітебську і Мстиславську; ігумена Межигірського Спаського монастиря Ісайю Копинського - на кафедру єпископії Перемишльської та Самбірської; архімандрита Терехтемирівського монастиря Єзекиїла-Йосипа Курцевича - на кафедру єпископії Луцької та Острозької; ігумена Милецького монастиря Паїсія Іполитовича - на кафедру єпископії Холмської та Більської¹².

Оцінюючи значення цих подій для відтворення православ'я, М. Грушевський писав: «Кінець кінцем висвячено було разом митрополита і п'ятьох єпископів, а шостим наставлено приїжджого єпископа Аврамія – владикою Пінським. Таким чином православний єпископат України і Білорусії був відновлений у цілості»¹³. Визначна роль козацтва у відтворенні православної ієрархії підкреслена у «Протестації» від 28 квітня 1621 року: «Люди лицарські та гарячі духом святолюбивим превелебності його сказали: «Не був би ти патріархом, не був би ти пастирем добрим, не був би ти христовим і апостольським намісником, якби превелебність твоя народові руському митрополита і єпископів не посвятив і не зоставив, заставши нас тут переслідуваних і без пастирів»¹⁴.

Українську православну ієрархію уряд польської держави не визнав. Король погодився владнати релігійну справу за умови участі Запорізького козацтва на чолі з гетьманом П.Сагайдачним на боці Речі Посполитої у війні з Туреччиною. І хоча в битві з турками під Хотиним 1621 р. козацтво отримало перемогу, обіцянка короля залишилася не реалізованою. Непросте становище Православної Церкви визначало поведінку православних: вони шукали моральної підтримки у протестантів або притулку у російського царя Михаїла та патріарха Філарета. Г. Лужницький зауважує: «...не агентами були ті втікачі, вони були такими ж фанатично відданими Православної Церкві людьми, як були віддані унії уніати. В тому загостренні обопільної ворожнечі... православні мусіли або переходити на унію чи римо-католицизм, або шукати захисту у тому «III Римі», «єдиновірній» Москві..., яка весь час простягала руку з щедрою допомогою і обіцяла захист»¹⁵.

Спроби досягти компромісу – «об'єднати Русь з Руссю» виявляються з боку української православної ієрархії. Прихильники компромісу (Касіян Сакович, Мелетій Смотрицький) вважали, що, об'єднавшись з унією, Православна Церква стане міцнішою. Але все ж з різних причин порозуміння не відбулося і «з'єдинення» не сталося. Визначні представники українського духовенства переходили до унії. Прийняв унію і М.Смотрицький. З цього приводу Ф.Титов висловлює такі міркування: «Перехід М.Смотрицького в унію був не стільки грубою зрадою православ'я... скільки сумним кінцем душевної драми людей, що бажали добра своєму народові і шукали можливо кращого і певного шляху до примирення двох частин його, які запекло між собою боролись»¹⁶. І якщо в означений

історичний період саме православ'я відіграло етноутворювальну роль, виявляло культуротворчу функцію, то в подальшому, за словами А.Колодного, «саме греко-католицизм став духовною силою українства, сприяв залученню українського народу до західної культури,... сприяв національному відродженню Галицької України, розвитку української національної самосвідомості та культури на західноукраїнських землях»¹⁷.

Відроджена після 1620 року в Україні Православна Митрополія набула особливої ваги за Петра Могили. Після Переяславської угоди 1654 року приєднання України до Росії Українське Православ'я потрапляє у підпорядкування Московського Патріархату. У залежності України від інших держав ставило в особливо тяжкий стан Православну Церкву. Іноземне поневолення вкрай негативно впливало на її діяльність, а відтак не дало можливості стати Національною Церквою.

¹ Колодний А. Україна в її релігійних виявах. - Львів, 2005. - С.101.

² Грушевський М. З історії релігійної думки в Україні. - Львів, 1923. - С.8.

³ Голубинский Е. История русской церкви: В 8-ми т. - М., 1906. - Т.1, ч.1. - С.710.

⁴ Колодний А. Там само. - С.158.

⁵ Іларіон (Огієнко). Українська Церква, 1, Прага, 1942. - С.97.

⁶ Скарга Петр. Берестейский собор и оборона его / Русская историческая библиотека. - Петербург, 1903. - Т.19. - С. 208.

⁷ Апокрисис Христофора Филалета. - К., 1870. - С. 251.

⁸ Доброєр О. Католицька Церква в Україні. - К., 2001. - С.169.

⁹ Там само. - С.170.

¹⁰ Дорошенко Д. Українська церква в минулому й сучасному житті українського народу. - Берлін, 1940. - С.167.

¹¹ Липинський В. Релігія і Церква в історії України. - Філадельфія, 1925. - С.47.

¹² Грушевський М. Історія України-Руси, т.7. - С.431.

¹³ Грушевський М. Духовна Україна: Зб. творів. - К.: Либідь, 1994. - С. 560.

¹⁴ Борецький І. Протестація // Пам'ятки братських шкіл на Україні. Кінець XVI - початок XVII ст. - К., 1988. - С.319-320.

¹⁵ Лужницький Г. Українська Церква між Сходом і Заходом. - Філадельфія, 1954. - С.351.

¹⁶ Титов Ф. Стара вища освіта в Київській Україні XVI - поч. XVII ст. - К., 1924. - С.74.

¹⁷ Колодний А. Там само. - С.166.

SUMMARY

Lyudmila Gursky

Orthodoxy in the Polish-Lithuanian Commonwealth, its etnokonsoliduyucha and function of culture

Conceptualized the role of Orthodoxy in the life of the Ukrainian people in times of alien oppression. It is noted that in complex socio-political conditions Orthodoxy remained constant spiritual Ukrainian addressing the process of ethnic and cultural development.

Keywords: orthodox, catholic, greek-catholic, the Unitarian, fraternities.

Лідія ТИМІШ

Проблема християнства та церкви Київської Русі на сторінках міжвоєнних львівських греко-католицьких історико-церковних видань

Розглядається внесок українських учених, які жили у Львові у міжвоєнний час, у дослідження історії поширення християнства в Україні, походження церковної організації, зв'язків давньоруської Церкви з християнськими центрами на Сході та Заході та ін., а також висвітлення вказаної проблематики на сторінках львівських міжвоєнних греко-католицьких наукових видань.

Ключові слова: історико-церковні дослідження, історія українського християнства, походження церковної організації, греко-католицькі наукові видання.

Проблема розвитку християнства на українських теренах, особливо періоду його становлення, викликала велике зацікавлення у середовищі дослідників історії Церкви, котрі жили і публікували свої дослідження у Львові в міжвоєнний період. У полі зору науковців були питання про передумови хрещення Русі; впровадження християнства князем Володимиром; зносин Русі з християнським Сходом та Заходом та ін. Посилена увага до вказаних проблем була зумовлена якісними змінами у розвитку методології вітчизняної і зарубіжної історіографії та збагаченням колом джерел (головним чином за рахунок західних хронік). Разом з тим тема запровадження християнства, як фундаментальне питання витоків релігійного і державного розвитку в Україні, перебувала у полі наукових зацікавлень греко-католицького